

היום שאחרי

שירין סייקלי¹

בבית מרקחת ברחוב יפו דיבר בלהט איש זקן בשם פחירי ג'דאי על כישלון המשטרים הערביים, על עליית האימפריה האמריקנית ועל המצב הקשה בעיראק. אביו של ג'דאי, שקיבל תואר מאוניברסיטת איסטנבול, חזר לפלסטין בתחילת המאה העשרים ופתח בה רשת של בתי מרקחת. בית המרקחת שבו ישבנו ב-2005 נוסד ב-1924. ג'דאי הלך בעקבות מקצועו של אביו, למד רוקחות באוניברסיטה האמריקנית בבירות בשנות הארבעים וחזר ליפו כדי להמשיך בעסק המשפחתי. מוקף בציווד של בית מרקחת מיושן אך מתוחזק היטב, עם תקרות גבוהות ומעבדה משלו, סיפר לי ג'דאי על יפו שלפני 1948. הוא דיבר על בית משפחתו, שנבנה לפני 150 שנה, על בית המרקחת של אביו שהפך למקום מפגש לדיונים פוליטיים בשעות אחר הצהריים, על טורנירים של כדורסל וכדורגל, על בית הספר שבו למד, על המקרר החשמלי הראשון שקנה אביו ועל קולנוע אפולו, שבו שרה אום כלתום. וכל הזמן הזה, כשג'דאי הפליג אל העבר ושירטט את המפה של יפו (לא רק כלת הים, התעקש, אלא היהלום שבכתר פלסטין), נכנסו אל בית המרקחת ויצאו ממנו תושביה הערבים של יפו כיום – רבים מהם מרוששים וחסרי זכויות.

אשה בת 101 שחיה בגליל נשאלה לגילה וענתה ללא היסוס: "ואחת... כבר איני צריכה לספור את המאה הראשונה... ואחת." היא פרשה את מה שזכור לה מן העות'מאנים, הבריטים, המרד הערבי, הנכבה וישראל. עם זאת, ניסיון הממשל הצבאי וצורות אחרות של דיכוי מצד ישראל גרמו לה להיות חשדנית בכל הנוגע לשאלות על פלסטין ועל הנכבה. בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים הביעה את תודתה למוסד לביטוח לאומי. בשביל "ואחת", הזיכרונות מפלסטין משמעותם סיכון יחסיה הרופפים עם המדינה ועם זכויותיה החברתיות.

גבר נאה, גבה קומה וארוך זקן, שנראה צעיר בהרבה משמונים ומשהו שנותיו, סיפר על חוויותיו כפועל במפעל ליציקת ברזל בחיפה בשנות הארבעים. הוא היה עליו ומלא חיים, וזכר את כל מקומות הבילוי של אז – בתי הקפה, המסעדות, התיאטראות ובתי הקולנוע. הוא זכר בפרטי פרטים מה היה שכרו היומי ואיפה היו המקומות שבהם יכול היה פועל לקבל את מנות היום הטובות ביותר. כעבור שעה וחצי של שאלות אינטנסיביות אמר נכדו של האיש שהגיע הזמן להפסיק. האיש הזקן מתעייף, הסביר; למעשה, הוא נעשה עצוב מאוד.

בתו הנודעת של אחד התעשיינים המצליחים המעטים בפלסטין ישבה בבית משפחתה, שנבנה בתחילת המאה העשרים. אביה ודודה הגיעו מלב פלסטין לחיפה המשגשגת, משכילים אך חסרי פרוטה. אט-אט הקימו חברה שפעילותה כללה חקלאות, תעשייה ומסחר. כשהראתה לי תמונות של אביה מארח את ראש עיריית חיפה בשנות החמישים, באירוע חגיגי לרגל חנוכת הכרמלית, התחווה בהדרגה ייחודיותו של התעשיין הזה.

---

¹ שירין סייקלי היא סטודנטית לתואר שלישי במחלקה להיסטוריה ובמחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת ניו יורק. בימים אלה היא עובדת על עבודת הדוקטור שלה, "פרדסים וחנויות כלבו: קפיטליזם וצרכנות בפלסטין, 1920-1948".

הנראטיב של איש עסקים פלסטיני שאיבד את הכל ב-1948 והחל הכל מחדש במדינה שכנה הוא נפוץ למדי; נפוץ פחות הוא סיפורו של אדם שהיה דמות מובילה בעולם העסקים, שניצב בחוד החנית של מאבק לאומי שניטש במונחים כלכליים, ונאלץ בסופו של דבר להתמודד עם המציאות של מה שקרה אחרי 1948.

השבר העצום של הנכבה ומרכזיותה בהגדרת החוויה הפלסטינית מובילים לתיאורים שונים של מה שהיה לפניה. כמו במקרים אחרים שבהם סיפורו של עם נסוב סביב רגע של אובדן טרגי, השקט שלפני הסערה הוא מושא לאידיאליזציה ונוסטלגיה. זה המקרה בקרב רוב האנשים שגורשו מפלסטין ההיסטורית ומנותקים פיזית ממה שנותר ממנה.

מבחינת הפלסטינים החיים בישראל, ה"שרידים" – בית, מסגד או העיר יפו כולה – הם יותר מציוני דרך שיש לזכור ולהנציח. אלה הם חללים שיש בהם חיים. בשביל חלקם, כמו פח'רי ג'דאי ובנו הרוקה, האתרים האלה מוסיפים לנצור בתוכם את העבר: "את יודעת איפה תחנת המשטרה היום? זה היה משרד של הממשלה הבריטית, ואבי עבד בו כמפקח." בשביל חלקם הם ללא ספק מה שהם היום – חנות ישנה, בניין נטוש, קולנוע שהפך לסניף של בנק דיסקונט. השכבות של משמעויות מנוגדות הטמונות באתרים כאלה, בשביל כל מי שחי בתוכם ומסביבם, מסבך מאוד את הקשר לזיכרון, כמו להווה. פלסטין למחרת הנכבה אינה מרחפת בדמיון, אלא משהו שצריך להתמודד איתו יום-יום.

